

Q. B. V.

CIRCA

PIETATEM PHILOSOPHICAM

HERNHUTIORUM, OBSERVATIONES ELENCHTICÆ NONNULLÆ,

QUAS,
Consentiente ampliss. Senatu Philosophico
in Regia ad Auram Academia,

Sub PRÆSIDIO

VIRI CL.

DN. ALGOTHI A. SCARIN,

Histor. & Phil. Civ. PROFESS. Reg. & Ord.
Academiæque BIBLIOTHECARI,

Ad diem D. V. xxx Junii, MDCCLII.
publico examini subjicere constituit,

GABRIEL ER. ÅBERG,

V. D. M.

AUSTRO - FINLANDUS.

Loco horisq; ante meridiem conseruitis.

ABOÆ, impressit DIRECT. & Typogr. Reg. Magn. Duc.
Finland, JACOB. MERCKELL.

Summe reverendo atque amplissimo VIRO,
D_{N.}. CAROLO FRIDER.
MENNANDER,

S. S. Theol. DOCTORI celeberrimo , Scient. natu-
ralium PROFESSORI , Consistorii utriusque AD-
SESSORI, Regiaeque Academiæ Scientiarum
Svethicæ MEMBRO maxime incluto ,

Nec non

Rändämäkiensis ecclesiæ ANTISTITI
longe meritissimo.

MÆCENATI MAXIMO.

Merita Tua, celeberrime Domine DOCTOR! in
ecclesiam magna, in literas certe non minora,
sicut omnibus, quos ad TUAM indulgen-
tiam pertinere voluisti, venerationem: ita devo-
tionem mihi pietatemque vel in primis eliciunt. Si-
nularis ille favor, quo memet amplecti aspiduò,
non grave, neque molestum duxisti, ut intra
arctos pectoris cancellos includatur, animi mei ha-
bitus

bitus non patitur. Patiaris igitur, MÆCENAS
optime! ut curas hasce de PIETATE Herrnhutiorum
fucatā, cœs Pietatis in Te veræ, non unquam intermo-
rituræ pignus, Tuæ dignitati despondeam. Cum
que in ære meo nihil habeam, quo benefacta Tuæ
rependere queam: quod potero cumulatissime red-
dam, calidissimæ ad DEUM vota, pro Tuæ,
diss longumque durante incolumitate, dum vivam,
profundere nunquam intermittam

SUMME REVERENDI ET AMPLISSIMI

NOMINIS TUI

Dn GaRYOLOO
MeErArToPoEo

Decisionem dicit DEO in Domini colliguntur. TESTORI
mentumque diligendæ conscientie TRAPOSEO
allegitimum.

VAGNCRITIS INDULGENTIASIMI

cultor devotissimus,

GABRIEL ÅBERG.

Maxime reverendo atque amplissimo VIRO,

DN. CHRISTIANO MELARTOPOEO,

ARCHI - PRÆPOSITO per Careliam Ruthenorum celeberrimo , Consistorii Viburgensis PRÆSIDI gravissimo , ecclesiarum Svericæ & Fennicæ urbis illius AN-
TISTITI vigilantissimo , Scholarumque per dioecesin EPHORO adcuratissimo .

Admodum reverendo atque praeclarissimo VIRO,

DN. C A R O L O MELARTOPOEO,

Ecclesiarum , quæ DEO in Uskela colliguntur , PASTORI
meritissimo , districusque adjacentis PRÆPOSITO
vigilantissimo .

AVUNCULIS INDULGENTISSIMIS.

Sit munusculum , quod VOBIS , AVUNCULI indul-
gentissimi ! offerre sustineo , gratisimæ men-
tis , ob innumera beneficia VESTRA , mihi nullo
non

non tempore prestita , tessera atque pignus. Si
idem perpetuae venerationis , perpetuique obsequii
indictum certissimum. VOBIS haec displicitura nun-
quam credere possum. Potius mihi persuasum ha-
beo VOSmet veteris beneficii meritum novo hoc
ipso conservatum ituros, inque sinum favoris VE-
STRI spes meas in posterum non gravatè receperuros.
Meum erit vota, pro salute VESTRA, impensisfe-
ma fundere , atatemque manere

NOMINIBUS VESTRIS,

ad obsequia deuincliff.

GARIEL ÅBERG.

admodum reverendis atque
Dn. NICOLAO BÜTZOW,
Ecclesiæ Teutonicae PETROPOLITANÆ PASTORI
meritissimo, dignis-
si.no.

Dn. BOGISLAO HORNBORG,
Ecclesiarum Jachimvaraensium PASTORI dignissimo, distri-
ctus adjacentis PRÆPOSITO solertissimo, Consistorii
Wiburgensis MEMBRO gravissimo.

VIRIS plur. reverendis,
Dn. SAMUELI SALOVIO,
PASTORI in Kyrkflätt vigilantissimo,
AVUNCULI loco pia mente colendo.

Dn. ISAACO HOUGBERG,
Ecclesia Petropolitana Svethicae PASTORI vigilantissimo,
AFFINI honoratissimo.

Dn. HENRICO LIMNELIO,
PASTORI in Sackola dignissimo, AFFINI charissimo.

Dn. JONATHANO GESTRINIO,
PASTORI Lumakiensium solertissimo.

PATRONIS ET FAU

Suscipite. Pietatis. Praecones. Custodesque. Patroni.
De. Philosophia. Seçtae. Nostræ. Ætatis. Famigera-
tum. quod. D. D. D. Beneficiis. Vestris. Devincta.
NOMINUM

GABRIEL ABBRE

cultoris ob
GABRIEL.

praeclarissimis VIRIS,

Dn. JOHANNI DEUTSCH,

Ecclesiæ, quæ DEO in Hitola colligitur, PASTORI meritissimo, PRÆPOSITO districtus adjacentis vigilissimo,
Consistorii Wiburgensis ADSESSORI æquissimo.

Dn. ABRAHAMO MIÖDH,

PASTORI & PRÆPOSITO ecclesiarum Naguen-
sium dignissimo, vigilan-
tissimo.

praeclarissimis atq; clarissimis,

Dn. Mag. GABRIELI HARTMAN,

PASTORI in Karislojo meritissimo, ut antea PRÆCEPTORI
fidelissimo, ita semper FAUTORI certissimo.

Dn. JOHANNI LINDSTRÖM,

PASTORI in Cackis vigilantissimo, Consistorii Wiburgensis
ADSESSORI æquissimo, CONSOBRINO svavissimo,
BENEFATORI in primis colendo, & ad ur-
nam usque devenerando.

Dn. MAGNO ALOPÆO,

ARCHI-DIACONO ecclesiarum Wiburgensium fidelissimo,
Consistorii Wiburgensis MEMBRÖ dignissimo.

TORIBUS OPTIMIS.

*Et. Evergetæ. Optimi. Svævisimi. Suscipite. Opellam.
tissimæ. In. Pietatis. Erga. Vos. Perpetuæ. Monumen-
Mens.*

VESTRORUM

servantissimi,
ÄBERG.

Råd - och Handelsmannen
i Käyserlige Stapel - Staden Wiborg,
Ädel och Högaktade Herren,
Herr CHRIST. ADRIAN LADO,
Min Högtärade Morbroder,

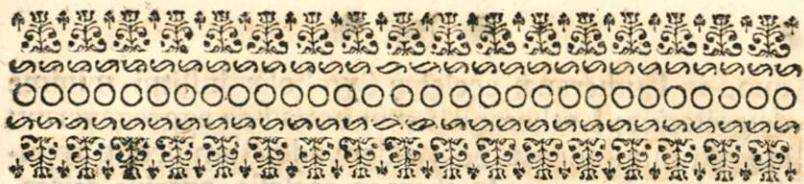
Så ock
Handelsmännerne dersammasstädes
Äreborne och Högwälaktade
Herr MATTHIAS HEDENIUS,
Samt
Herr CONRAD SESEMANN,

Mine gunstige Gynnare.

EDer gunst och Edra otaliga mig ertedde wälgerningar,
mine HERRAR och GYNNARE, kan jag aldrig tilfyllest be-
römma , mindre aftiena. Det endaite jag förmår gifwa
Eder , är en upriktig försäkran , at mitt inra wafende ouphör-
ligen skal erkänna Eder godhet , med en ofärgad högakning,
kärlek och tacksamhet. Til et wedermäle deraf upofras Eder
närwarande Academiska Snille-prof , med hiertelig önskan,
at then FÖRSYNNEN , som all ting skickar och wäl lagar, wärdes
bekröna Eder , med lekamlig fällhet i tiden , och det fan-
skylliga goda ewigligen. Förblifwer

Mine Herars och Gynnares.

ödmjuk-hörfamste tjenare ,
GABRIEL ÅBERG.

I. N. 3.

APHORISMUS I.

Nter non unius loci regionisque hæreses,
verum universo orbe dispersas, easdem
que religioni & regioni apprime noxias,
HERRNHUTIORUM (a), quæ hodie est,
sectæ difformem concordiam merito referimus.

(a) Herrnhut olim Hütberg (mons excubiarum) in *Lusatia*
superiore ignobilem ante vicum, magna, sed ambigua
fama celebrari hodie, religiosorumque multa manu, ex
imperitissimis constante, frequentari, confer sectæ hujus
historiam brevem & concinnam a theologo Upsilon. D.
MATTH. ASP, Carolinæ acad. typis publicæ luci
nuperrime datam.

APHOR. II.

Moravorum & Bohemorum, qui pridem existitere,
fratres, & euangelicæ fidei confortes censeri volunt, ut
nominis sub umbra illius, locis, ubi illa religio valet,
fabulam in tuto magis agere queant.

APHOR. III.

Cum vero de advenis medii ævi Moravis constet;

A

quod

quod in Lutheranæ ecclesiæ Symbolis institui minime detrectarint; Lutheranis semet bona fide aggregaverint; Magistratum normæ fidei eidem addictum neque repudiaverint; imo cum Lutherana ecclesia egerint etiam, ut in nexus & subordinatione cum illa ætatem viverent, perennarentque: hæc vero recens in medio Lutherano-rum degens secta, societatem a nobis distinctam formare intendat; distinctam nominis gratiam inire prætendat; quin, rejectis illis etiam catecheticis fidei formulis, quas in usum tironum adulorumque LUTHERUS conscripsit, diversam formam, (a) diversam boni malique scientiam suæ fidei consortibus impropereare non dubitarit: laudes & encomia, si quæ sint (b) familiæ veteris suæ, frustra & incassum sibi adserere, credibile est.

(a) Kirchen-Historie nach der Method des Herrn Hübners, andere Fortschung, pag. 89.

(b) Moravis & Bohemis fratribus, verbo: *Hussitis*, quamvis inter confessores veritatis ævi illius vel præcipuus debeatetur locus: esse tamen in confessione fidei illorum nonnullos articulos, in quibus assensum non mereantur, in hæsiographia sua magni nominis theologus Jenensis FRID. BECMANNUS non dissimulat.

APHOR. IV.

A familiæ suæ primario membro, magistro an vero ministro, certe imperiali dignitate comitiva illustri NICOLAO LUDOVICO ZINZENDORFFIO, Zinzendorffiani quoque cognominantur.

APHOR.

APHOR. V.

Sunt, quæ cum *Veteris Testamenti* codice Legum pugnantia longe lateque disseminavere sectæ hujus homines (a); sunt alia contra religionem Christianam, etiam Lutheranam, cujus modo mentionem fecimus, directa; de quibus agere inferioris, id est nostri non est hemisphærī, neque instituti habenda ratio permittit.

(a) FRESENII Bewehrte Nachrichten, 3:te und 4:te Saml. pag. 23. seq.

APHOR. VI.

Interstrepunt æstus & ineptæ mentis excessus non minus multa ad incidendum nervos *virtutum disciplinae*, ad convellendum imperandi & parendi ordinem in societate civili directa. In quæ ne facile impingant, qui mala mixta bonis discernere minus valent, specimine & signo dato hoc ipso, nostrum erit in præsenti decernere atque determinare.

APHOR. VII.

Inscribitur dissertatio de *Fratrum horum PIETATE PHILOSOPHICA*. *Pietatem* intimorem quendam omnium virtutum nexum exprimere; non circa alios homines solum, sed in primis circa DEUM ejusque cultum, ceu objectum primarium versari, omnium in confessio est. *Illa* cum ad SUPREMAM MENTEM eandemque castissimam, non nisi castas preces, certe non intaminatas spurcitie supplicationes dirigi vult: quid de conceptis in nescio cuius Cypriæ Deæ fano precibus & hymnis, quid de ceteris sectæ hujus teterimi oris & odis ris flosculis ad DEUM directis & honesto viro indignis,

sit sentiendum, omnis, cui cunctos virtutum, verecundia cordi est, non e longinquo videt (a).

(a) Psalmi & hymni in sacris gentilium, inter libationes & choreas, cantiones fuerunt, quibus laudes Deorum suorum deblaterabant. Primorum temporum Christianos ante lucem convenisse & invicem CHRISTO, ceu DEO carmen dixisse, PLINIUS in memorabili ad TRAJANUM epistola testis est. GREGORIUS M. sub specie humiliatis, imperium universale affectans, ut decore & sonore magis in ecclesia cantaretur, gentilium hymnos multos in usum cultus sacri sui transtulisse legitur. Posterioribus seculis, maxima in sacris corruptione invalescente, per hymnos peregrina lingua decantatos, longe lateque errores suos propagavere haeretici, pietatem christianam in meram superstitionem commutantes. Herrnbutianorum cantiones sive compositionem species, sive materiam, non frigidas esse solum insipidasque; verum illecebris mundi delibutam magis quam divino Spiritu astamatam mentem prodere: hymnorum *Symbola* illorum, cœlestium rerum inania & flexiloqua, quæque larvis gentilium quam seriae & severæ fronti magis convenient, passim & ubique loquuntur; in quam rem conferri merentur WALCHIUS, FRESENIUS & qui ceteri limato judicio acta eorum censent & recognoscunt.

APHOR. VIII.

Priscæ memoriae viros civiles & philosophos, qui supra vulgus sapere voluerunt, religionem identidem procudisse legimus nulla expressam aut devinctam formula, sed ludicram & auditorum aures vehementius offendentem (a); Sacerdotes autem, si qui manibus impuris sacra tractarent, ab omni curatione & administrat-

tione rerum arcebant. HERRNUTIORUM Flamines & xata τὴν ἀληθὴν philosophiam υπουργατα corrupisse, & corrupto seculi genio accommodatissima locū theologicis suis insparsisse, modo monuimus. Vapulat in antiquitatibus ecclesiasticis GNOStICORUM secta, quod scelere fcedatos omni in religionis suæ partes vocaverint (b). ZINZENDORFIUM hoc nostro tempore fomites undecunque conquisivisse, queis male sanæ cupiditates descendantur, & qua iisdem impune serviatur, occasio nem omnem solertissime aucupatum fuisse, imo eximiam in sacris & civilibus γνῶσιν obtendere nilominus non vereri, theologumena, quæ sectæ suæ sunt, passim & aperte testantur.

(a) In hanc classem, *Genium*, præcipue vero *Sacrorum reges* non pauci sunt referendi, non portentosorum dogmatum hyperaspistæ solum, sed impietatem peccatore conditam ore non raro quoque professi. de quibus in confessione catholica GERHARDUS juxta cum FLACIO Illyrico in catalogo testimoniū veritatis est consulendum. Pertinet eodem veterum multa turba philosophorum, qui non diis neque hominibus in scriptis suis pepererunt; imo qui quæcunque hodie credimus aliorum testimonio, sive inspirata sint, sive minus, saltem *probabilitia* esse, hancque probabilitatem pro incremento temporis, ex quo vixere testes, decrescere dicitant. Imo qui, hujus intuitu hypotheseos suæ demum, probabilitatem religionis Christianæ per annos 1459, ope calculi algebraici, duraturam esse præfigunt. de qua re REIMANNUM confer in historia atheismi pag m. 455.

(b) De *Gnosticorum* ad turpissimas operationes directa mystagogiâ loquitur EUSEBIUS. Sunt veteris & recentio-

ris ævi eruditæ, qui fidem minime habendam esse putant
nugis, quibus olim & hodie vapulant hæretici illi. Sed
cum quæ de sacro hymnæ *Herrnhutiano*, ceterisque
gestis illius ecclesiæ, non unius generis locique tabulæ
bodie circumferuntur, ad explodendum communes notio-
nes pii & honesti, non minus illæ sint directæ, de lasci-
via *pristinae* barbarie non amplius dubitandi locus aliquis
supereft.

APHOR. IX.

Divinæ & humanæ sapientiæ connubium tollere
student ordinis & generis cuiuscunque **FANATICI**. Lu-
dunt fabulam eandem etiam **HERRNHUTIANÆ** fami-
liæ domicelli, per traditiones arcanaς, nonnunquam scri-
ptis in vulgus sparsis, literatorum animis, doctrina non
satis firmatis, opinionem nelcio cuius inter utramque
(sapientiam) contradictionis insusurrantes (*a*). Ast cum
utilissimis inventis genus humanum locupletet *Philoso-
phia*, neque *casu bonus quis existat*, sed *sit omnino di-
scenda virtus*; & quod ethicam Christianam attinet, non
theologiæ parti illi ad mores rite componendos comitem
se modo præbeat, verum rationali convictione sua ad
scrupulos, qui circa dogmata moveri solent, tollendos
eidem adminiculo adlit: **HERRNHUTIOS** certe & quot-
quot rationis excolendæ studium una cum *ipsis* deprimunt,
oculis apertis caligare, sine remigio navigare,
imo **DEUM** ipsum insigni impietate secum committere,
controversa non amplius res est, postquam ad sensum
& consensum vulgi quoque penetravit (*b*).

(*a*) Rationem, unaque omnem philosophiam proscriptisse
Herrnhutios, sex Bostoniensium in America theolo-
rum

rum testimonio evictum ivere collectores auctor. histor. eccles. tom. X. pag. 943. Etiam penes nosmet idem decretum: *Lumen naturae lumini gratiae non repugnat, haereseos publice suspeatum fuisse, NETTELBLADIUM confer Bibliothecc. Sv. Goth. part. V. pag. 118.*

(b) Rationem MENTIS DIVINÆ *ἀπειρασθενείας*, imo ad creaturas epistolam a Creatore scriptam esse, literis non leviter tincti veteres agnoverunt. Mentionem *epistole animatae* facit PAULUS etiam posterioris sui ad Corinthios scripti libri cap. III, commate 3, in quem locum cum commentarium nuperime scripsit Upsaliensis Professor, MAG. OLAUS BURMAN, inibique non perplexe ostendit, frusta allegari locum illum ab hominibus sine spiritu *in spiratis* in patrocinium revelationum antiscripturatarum suarum, ad dissertationem viri celeberrimi b. Lectorem remitto. Patescat ex illa, oleum & operam perdere omnem, qui sine cultura ingenii, ex interno sensu solo, veritates non unius generis femet assequi posse imaginatur.

APHOR. X.

Religionem esse vinculum omnis inter homines socialitatis, omnemque ad unitatem spiritus conformatum Numinis cultum, qui pernicioſa statui civili aliqua neque tradat, in societate amplectendum; qui vero palam vel occulte, per ambages & anfractus talia sinu fovet, quæ uniformitati status & veræ religionis advertentur, eundem suffocandum esse, quisque consenserit. HERRNHTIANORUM de rebus theologicis judicium, quernadmodum non ad certum & distinctum sensum Numinis, sed præcipue charitatem universalem spestat, & fine illo in unum religionis gregem colligi volunt.

lunt fraterculos, etiam qui quod certum pliunque ha-
etenus habitum fuit, ope omni convellere aggrediu-
tur (a) : miscentem cum luce tenebras, & cum cadu-
ceo hastam minitantem *sectam* a limine statim, civitatis
solo exigendam esse existimamus.

(a) Fraterculorum nomine hocce *indifferentias* & *fanaticismi*
speciem quamcunque professos intelligo, qui sub specie
cujusdam religiosæ prudentiæ, virtutis studium unice
commendant, & ad conservandam generis humani tranquil-
litatem id in primis agunt, ut aliis persuadeant de dogma-
tibus fidei neminem magnopere sollicitum esse debere, euni
nulla diversæ religionis professio, sed sola voluntatis im-
pietas damnet. *Herrnbutios*, Lutheranismum professos,
eosdemque *Cretensium* secutos exemplum, in medio odio-
fissimarum contraventionum, neque alium exitum spectare,
quam destructionem totius œconomiaæ ecclesiasticæ, qua-
lis in ecclesia protestantium introducta est, WEISMAN-
NUM conf. Hist. eccl. part. II. pag. 1133.

APHOR. XI.

In negotio religionis, gentilium sacerdotes pro sco-
po habuisse quoddam in conscientias dominium, & pri-
mates populi non alio magis quam isto fine, nempe sub
specie colendi **NUMINIS**, imperium sibi vindicasse, in
republica Romana **NUMA POMPILIUS** exemplo esse
potest. Ad tuendum sequioris ævi pontificatum, quæ
deinde orbi incubuit, majorum pietas directa fuit. Ad
eandem alte conditam sanctitatem cum spectet **HERRN-
HUTIANA** quoque pietas, & **ZINZENDORFFIUS** ipse, qua-
si **AMPHITRUE** esset, Pontificis Romani scenam ex arte
prose-

prosequatur, ne assimulata cum Lutheranis familiaritate, intermissam aliquamdiu papistim mentionem falsi fratres reparatum veniant, qui cum imperio sunt, in tempore cavere debent (a).

(a) De papismo in *Herrnhutianismo* redivivo; de illius intrahendis ad suas partes potentioribus & bene nummatis, blandiloquentia; de primitus dati nominis atque cognomini transfiguratione; de communionis hujus, in formam reipublicæ, tentata immutatione, & denique *indulgentias* a vicaria in terris potestate hacce exhibitis, Actorr. eccl. liter. item Novantiquor. ecclesiast. collectores, ann. 1743. 1746. seqq. vide.

APHOR. XII.

Postquam tabulis indubitatæ fidei evictum ivere nostrates, curiam Romanam non esse talem, qualis a vulgo, misere decepto, paulo ante censeri voluit, nimirum esse eandem, circa mores & dogmata fidei, **NUMINIS** vicariam in his terris potestatem: operam oleumque perdere videntur, qui *idolum infallibilitatis*, divinitati inimicum, jure postliminii nescio quo, extra Romanum hodie erigere conantur. Inservit papatui pia fraus ista ad obtinendam potestatis plenitudinem, quæ cum legum & pactorum tantum non omnium dispensatione conjuncta olim fuit. Pro grandi verò sacrilegio cum privilegiis prætensionem illam habeant Reges & doctores evangelici; habeant simpliciter & ingenui ipsi quoque Basiliensis concilii patres: *anathematizandi jus* (a), quod infallibilitatis consectarium est, quo titulo synagogæ suæ **HERRNHUTIANUS** papa, non prærequisito *principis* suffragio, asserendum ire potuerit, qui de statu in statu, nisi

in monstrosa republica non dabili aliquo, recte informati fuerint, me melius decernent.

(a) Errare & falli posse, imo toties errasse & deceptum esse pontificem Romanum, quot ex libro Quesnelliano excerptas propositiones damnarit, in expostulatione & protestatione repetita saepius, non doctores evangelici solum, sed & anti-constitutionarii pontificii pridem, imo hodie quoque parlamentum Galliae supremum contra Papæ ligistas pie & animose urgent. In *Nitschmannum* suæ religionis asseclam, cum suo ceterotunique sociorum verbis, Augustanae confessioni nomen suum dare vellet, excommunicationis fulmen intendisse ZINZENDORF FIUM, testis est ex nostratis BECKMANNUS in sua introductione, & una cum illo actor. eccl. literar. collectores, Tom. XII. pag. 984. seq.

APHOR. XIII.

Per potentiam DEI infinitam, *Leges motus* ab ipso constitutas migrari, aut saltem suspendi posse; neque a sanctis DEI hominibus miracula olim modo patrata fuisse, verum in statu meræ possibilitatis suæ considerata, locum hodie quoque habere posse, nemo dubitaverit: Ast cum dentur naturales effectus, qui hominum solertiæ nulli, nedum creatorum spirituum virtuti alicui adscribi possint; dentur sub Christianismo degenerè papatus promachi multi, dolis donisque effascinati ipsis, & una secum alios quoque misere effascinantes: cuius loci sint censenda mirabilia, quæ HERRNHUTIAE congregationis præpositus, coram sanctis suis, semet edidisse refert (a), utrum ad ἀπωλέσιν novaturientis doctrinæ & papatus sui spectent, an vero naturali aut divina virtute patra-

patrata fuerint , ex caussarum & eventuum nexu iis di-
judicandum relinquo , qui spiritus probandi dono , me
ipso magis sunt instructi.

(4) FROEREISENIUM theologum Argentoratensem con-
fer , ejusque dissertationem de temeraria provocacione
ad primitivam ecclesiam , pag. 105. ubi de miraculis ec-
clesiae apostolicæ in suam sectam transfusis , ZINZEN-
DORFFIUM ipsum in hunc modum loquentem inducit :
Ich bezeuge meinen lieben Gemeinden , daß die Apostolische
Kräften bey uns seyen , weilen wir unlängbare Proben da-
von gehabt haben , in präciser Entdeckung solcher Dinge ,
Personen und Umstände , die menschlicher Weise nicht zu ent-
decken waren : in Curiung unheilbarer Krankheiten des
Krebses , Schwindsucht , in letzten Zügen , durch das Wort
und Gebet : öffentlicher Entdeckung der klügsten Heuchler ,
ohne einige Gelegenheit von aussen : in Zeichen an Menschen
geschehen durch die Gemeine ; ihrer Verderbung und restitu-
tione : Bezähmung wilder Thiere in dem moment ihres An-
lauffes , durch das Wort des HERN , ohne einige andere
Hülfe , und ohne ihnen einigen Schaden zuzufügen : in Hin-
ausführung solcher Dinge ins Freye , die von allen Menschen
völlig verschlossen gehalten werden : in redressirung allerley
natürlicher conjecturen , nach dem einmal geoffnenbarten
Sinn des HERN , wider alle apparentz , Anstalt und Hoff-
nung , auch wider alle durchgängig angenommene maximen
der Welt-Klugheit : Verlust der leichtesten und schon gewon-
nenen Dingen , wo der Herr dagegen etwas erinnert hatte ,
und wir uns auch durch die Natur der Sache etwa hätten ir-
ren lassen . Sehet , daß sind die Wunder , die meine Gemei-
nen vergrößern , und die ich zu mehrerer Gewißheit in meinen
neuesten Theologischen Bedenken habe drucken lassen . In-
credibilium horum longa recensione facta , actum omnem

epiphonemate in hunc modum efformato, FROEREISENIUS concludit: *Cave Lector, ne risu tibi nimio os fastiscat. Ipsa fabularum relatio refutationis loco est.* Addes sis Doct. WALCHII judicium de artibus, quibus ad famam grassari ambiunt *Herrnbutis*, edit. Sveth. pag. 199. Scilicet, ne quæ pars historiæ ecclesiasticae monstrorum ejus generis expers esset, pristini ævi multa in usum suum transtulisse auctorem, non obscure patet. Ne vero ad futilitatem veteris libelli, qui *speculum exemplorum* inscribitur, & ad confederandam cum veteri superstitione disciplinam suam, nostrum ævum quidquam conferre velle videatur, verum caligini pristinæ medelam potius adserat, *Vindobonae illustris* hodie archiepiscopus D. TRAUTSOHN in tempore cavit, per epistolam cyclicam omnes suæ dioecesis pastores monens, ne fluxæ fidei revelationibus viam ad errandum auditoribus ipsi aperiant, miraculisve manifestè conficiis ridiculam efficiant sacram devotionem. Vid. Svethic. hujus anni hebdomadd. tabul: numerum 24.

APHOR. XIV.

Non sine legitima vocatione eorum, quibus Jus circa Sacra competit, neque sine *titulo* in actuale Verbi Divini ministerium quemquam irrumpere posse, ordinationes civiles & ecclesiasticae consentiunt. Ne contra canones sacros, ad *inofficiandum ecclesias*, Frisones, Angli, Daci & peregrini tolerarentur, neve ex sua diocesi migrare præsumeret clericorum quispiam, gentis Sveo-Gothicæ statutis ecclesiæ, præcipue vero HEMMINGI, Aboënsis præfusilis rigore edicti sanctum invenimus (a). Dispertia hodiedum communione fidelium in certos cœtus, quibus sui rectores atque ministri publice sunt consecrati, quid de HERRNHUTINORUM turba festa-

sectariorum, qui in modum stellæ volantis nullos superne constitutos cursus tenent, sit sentiendum, quisque videt (b). In consensu & suffragio populi fundatam esse debere omnem ad capessendam ecclesiam, ordinariam vocationem, *jura* passim & ubique decretum ire. Ad illorum, qui electionibus præsunt, providentiam pertinere voluere, ne qui vagabundi, de quorum orthodoxia & ad perfectionem christianam progressiōnibus non constat, se se obtrudant, tragœdiamque in eccllesia exsuscitent. Quid verò de nuperis non appellatis pseudo-apostolis eorumque in gentes, proprio & præpostero ausu, suscepta missione, sit sentiendum, etiam sine conjectore assequi quisque nullo negotio potest. Constat de nautis, quod cum a portu absunt proxime, vasa celeriter colligant, in diversum orbem mox transmissuri profectionem. De gyrovagis (c) hisce quoque & circumforanea pietate illorum idem dicendum; quod portu in proximo vix uspiam recepti, sarcinulis collectis, donec a Gadibus ad Garamantas per ventum fuerit, velificationem de novo aliam mox ingrediantur. Sed erit de apostolis illis §. seq. plenior dicendi locus.

(a) Confer statuta provincialia Upsal. ecclesiæ apud NETTELBLADIUM biblioth. S. G. part. II. pag. 156. Item MESSEN. Scord. Tom. X. pag. 16. m.

(b) Non fas esse pastori non vocato intradere semet in alienam villicationem, nullius non gentis ordinantia ecclesiastica & pastoralis institutio decernit. In illo statu, cum religionis apud alios turbandas jus non magis *Herrnbutis* habeant, quam aliis gentis peccata bello persequi civitas possit: nescio qui factum tamen, ut sine auspicio privilegium

legium ministerii generalis sibi commissum esse jactitent, ad extirpandum pro virili omnem impietatem, quocunque orbis loco illa gliscere & radices agere incipiat. In libro, quem ~~περι~~ ~~έγραψεν~~ scripsit **ZINZENDORFFIUS**, se ministrum euangelii non ecclesiæ particulari alicui adscriptum, sed universalem femet jactitat, qui officium pastorel suum (bruderarbeit) non una regione, sed per omnes orbis partes a meridie ad Thulen usque perficere non intermisserit. Confer act. histor. eccles. Tom. XII. pag. 1049.

(c) **ADAMI BREMENSIS** hist. eccl. edit. **FABRIC.** pag. 36. m.

APHOR. XV.

Primitivæ ecclesiæ doctores, eosdemque communionis in orbe fidelium fundatores, utilitatis, quæ in Christianos hac illac disperlos redundaret, **APOSTOLOS** olim fuisse appellatos; imo leuiore ævo quoque, quotquot in provinciam aliquam euangelium **CHRISTI** deferrent, apostolos itidem vocatos fuisse, **HENRICI** nostræ gentis primipili doctoris sub exemplo, notum est. licet non exigua pars Flaminum horum, antichristi magis, quam **CHRISTI** apostoli sint censendi. **ZINZENDORFFIUS** cum ad sacra penes Americanos obtorto collo ordinanda, fine auspicio approparet, procerum apostolicorum generale nomen ipse quoque assumisit. Sed cuius institutum cum ad statum, pro ut ante modo diximus, in statu instituendum, puta hieromonarchiæ novam speciem in civitate efformandam spectare videant *Moschoviæ*, *Daniae*, *Svetbiæ* & dissiti non longe principes ceteri (a), ne infami succo vitalia gentis tuæ imbue-

imbuerentur, severitate sancta legum in tempore cau-
tum iverunt.

(a) Principum Moschoviae & Daniae non unum decretum ex originali descriptum, lege apud FRESENIUM, annalium *Herrnhutianismi* (Nachrichten von Herrnhutischen Sachen) Tom. II. pag. 632. seqq. Item, versus Moravorum fratrum profelyten-macherey Borussiae & Hannoverae principum edicta legi possunt etiam in actis histor. eccles. Tom. XII. pag. 1031. & 1093. seqq.

APHOR. XVI.

Obtentu religionis insultare aliis non ullo ante maleficio cognitis, colendæ socialitatis religio ipsa vetat; præser-
tim vero titulos & axiomata, quæ non statui neque for-
ti convenient, arrogare sibi, non nisi hominis imperi-
tissime væcordis esse sentit; quæ ne in magnum civita-
tis malum licentia erumpat, curare eorum est omnino,
qui publicæ & privatæ rei, quasi ex specula dati sunt
custodes. HERRNHUTIORUM facer ambitus cum non
propinqua & finitima modo, verum longissime diffusa
quoque respiciat, non curiæ Romanæ in modum modo
titulis capponari sustineat (a): Verum ut alienæ fidei
securius dominantur, nulla non arte doloque, Roma-
nensem more, PRINCIPII sacrorum jus suum derogare
non verecundentur (b); quemadmodum quæ rebus
nostris privatim accident vitia atque pericula, promte
atque celeriter sublatum ire solemus: ita urentem lente
carbonem hunc quoque civitatis finu non ex longa mo-
ra excutiendum esse censemus.

(a) Doct.

(a) Doct. WALCHS betäckande, Svenska version §. 39.

(b) In veteri ecclesia *Fraticellos* nescio quos ejusdem furfuri
fuisse, qui magistratum in christiana republica minime
ferendum esse, dictitarint, vid. in hæresiographia jam
mollante citatum BECMANNUM. Pacis publicæ turbato-
(m)ribus nostri ævi devotis perinde incivile & indecens ha-
beri, ut conscientiam eorum, qui armis spiritualibus fu-
perne sunt donati, Leges civitatis obligent, vide FROE-
mo REISENIUM in seine Wahrnung vor der heut zu Tag
gräffirenden Zinzendorffischen Seelen-Pest. pag. 45. imo fine
illo, nempe ut à principe seculari magis independentes
censeantur, criminalem jurisdictionem in delinquentes
sua fortis homines exercere, quamvis territorialem nul-
lam habeant, testatur auctor anonymous, qui βελυγ-
μάτων sectæ hujus dialogisticam repræsentationem concin-
navit; cui consensum suum adscriptit WALCHIUS ite-
rum eitati modo libri pag. 156. &c.

APHOR. XVII.

De modo generis humani ante lapsum propagandi
fanaticorum scholis diversimode differitur. Sunt, qui
in statu integritatis, sine caussa sociâ, conceptionem fa-
ctam fuisse volunt per solam obumbrationem & nescio
cujus spiritus cooperationem, modo quo nata est Hu-
MANITAS, in qua & per quam regenerari oporteat sal-
vandos. Sunt alii iterum sectæ ejusdem homines, qui
mysticaria ratione quadam ADAMUM sine ullius feminæ ope,
genus suum propagare potuisse assertunt, si non lapsus
ADAM, idemque cortice terrestri induitus fuislet. Roseæ
crucis fratres ab illa Helmontii philosophia non procul
discedunt, cum diversum, eundemque puriorem &
excel-

excellentiorē, quam qui nunc est, liberos generandi modum primitus obtinuisse, illi quoque statuunt (a). Qui cœlestis & humani mysterii illius epoptæ censeri volunt HERRNHUTII, in illo actu, puta sobolis generazione, masculum non nisi procuratoriè adminiculantem referre ajunt; quin ex sua tribu aliquem neque sine sortilegio & consensu Seniorum, conjugem sibi eligere posse prætendunt (b). Illa verò ineundi matrimonii disciplina arcana, cum in nullo gentium jure fundamentum habeat; constabiliendis certis familiæ juribus præjudicio sit, imo desultoriæ libidini idem genus deliciarum (Herzlichkeiten und elegantien) apertam portam pandat: infringendam & cum pulviculo eliminandam setam; certe matrimonii formulam & ritum eundem cāvendum esse existimamus.

(a) JOHAN. CHRIST. KOCKII commentationem vide: de uno eodemque modo propagandi genus humanum in statu integratis atque lapsus, oppositam veteribus & recentioris ævi fanaticis.

(b) Anæstasis, remedium, alterum conjugii finem, ex ore DOMINI, non PAULUS neque LUTHERUS damnant, nedum ceteri sinceræ mentis theologi, qui cohabitatem conjugalem cum officio Christianismi omnino constare posse docent. Herrnhutii moralitatis robustæ illius hostes conjurati, cum confvetudinem non alio fine institutam, ceu caninam, cynico dente rodant, & filiorum filiarumque suæ seftæ commixtionem interpretentur mysticum quoddam CHRISTI opus, neque nisi istiusmodi provehendo fini, suos fideles generationis actum exercere dicant: non sine causa dixisse censendus theologorum nonnemo, quod & physica & psychologia, Comitis næniæ istæ repugnant,

pugnent, ipseque non quid ambitu suo natura, neque quid gratia sinu suo apportet, accuratè didicerit. Addis WALCHII Theologista Betänckande pag. 161.

APHOR. XVIII.

Præsente veri dicendi obligatione, animi sui sensa suppressimere & pro amico fallere sciscitantem, contra officium est. Agnoscent HERRNHUTII ipsi die critico (*tä en sak står under ransökning*) ne cui ex consutis improbè dictis damnum afferatur, distinctissimè esse respondendum. Ast pro palliandis erroribus suis, quas non amphibolias aucupantur & recte sentientium formulis identidem venenata placita sua propinant, furtimque disseminant? Pervasit multos jam olim opinio, ut illud demum eleganter & divine dictum putent, quod obscurum & perplexum est (*a*). JESUITARUM certe, ad fallendum imbecillas mentes, mundi moralis nova machina illa est. Pietatem HERRNHUTIANAM quisque mare æquivocationum esse, eandemque loquendi formulis, quæ grassantium sine lege ingeniorum (*Freydenchers*) esse solent, incrustatam esse dixerit, næ bonæ fidei septa migrare is ipse nullo modo censendus est.

(*a*) Falsis persuationibus, quæ a regula æternæ veritatis abducunt, latebrisque ambiguatum falsitati obtentis nisi sinceratatem omnem doctrinæ fratrum horum, vide WALCHII citat. libr. pag. 196, qui cum ipsissima consistentis de se *comitis* verba adducat, vernaculo sermone eadem adnectere neque pigebit: *Vi wete at förlara os bättre än våra Förfader, som talat det de fångt i sitt hjerta. Men vi weta besitta os besynnerl. derom at tala annat än vårt hjerta*

hjerta tåcker, och at så inråtta vårt språk, at Folket icke förstår vår mening. h. e. *Animi nostri sensa scitè & ex arte magis, quam majores, communicare noverimus.* Quae iisdem mens suggestis, ore prolocuti sunt. De eo verò nos impendio solliciti sumus, quomodo ab sis, quae mens cogitat, diversa loquamur. *Nostrum sermonem nos ita instituimus, ut in intimos sensus nostros popularis concio nulla penetrare queat.* Falsissimæ relationis, de orthodoxiæ testimonio a facult. theol. Havniensi imperato, Comitem convictum fuisse confer histor. *Herrnbutian.* FRESENII part. II. pag. 154. seq.

APHOR. XIX.

Obscuri negotii disceptationem quoties terminare nulla potest industria humana, *sortes* seu religiosa quædam interrogatio NUMINIS non ineptè adhibetur ad removendum inimicitias, & contemptus indebiti opinionem quamcunque; in missione clericorum tanto magis promte & securè adhibenda, quanto a *sorte* non appellatiō nem modo invenerint, verum de MATTIA CHRISTI Apostolo, cuius nomen a DEO datum exprimit, insuper etiam constet, quod ad ministerium sacrum suum sortitò electus fuerit. Quod verò *sortitionem* HERRN-HUTIANAM attinet, quâ, imagine nescio cuius devotionis pietatisque, ad sacra ministeria, præcipue verò conjugia, sicut dixi modo, a pontifice paronympho suo rapiuntur fratres sororesque ætate florentes: scenæ illius apparatum omnem fallaciis inventum, ad quæstum & superstitionem & denique errorem invaluisse sensim, cum CICERONE opinamur. idque de conjugio eo magis dicendum, quanto ignotum nemini esse potest affe-

Etiam nostrorum eam esse conditionem, ut jugum nullum pati velint. Certe ad transigendum super gravissimo vitæ humanæ negotio, si socialitati suum decus constabit & perpetua felicitas, non externa vis aut virtus, nedum *sors* solitariè spectata sufficere est censenda (a).

(a) Ad capessendum in republica honores, populi deficiente suffragio, *sortes* adhibere, Romanis Svecisque pridem usu receptum suisse constat; præsertim in negotio religiosis, imo matrimonii ineundi quoque, fortium jaetus, LOCCENIO & DALINO teste, invaluit. Ab HERRNUTIIS instituta sortitio nuptialis cum in poenam & afflictionem multis cesserit, non ratione aliqua, nedum mandato diuino nitatur: in illorum veterum satidicorum, quibus rem seriam in futuri temporis caliginem immittere solemne erat, classem, ecclesiasticum solemne hoc ipsum non immerito referimus. Conf. LOCC. antiqu. S. G. Lib. II. 4. m. DALIN. Hist. Sv. Goth. tom. I, pag. 516. D. WALCHS. Detåndande, pag. 256, seqq.

APHOR. XX.

Primo hominum pari, tanquam generis humani repræsentatori dominium in res creatas CONDITION & CONSERVATOR universi ab initio concessit. Multiplicato genere, cum non paci gentium, non indigentiae, neque æquitati, nisi divisione facta, consuli ullo modo potuit, dominia particularia post non multo invaluere. Pontifex Romanus & qui vestigia illius legunt, HERRNUTIANÆ familiæ proceres, proprietatem privatam illam cum exclusione aliorum conjunctam, ad transferendum,

dam, pro arbitrio, rerum mobilium & immobilium dominia, apostolicæ potestatis suæ privilegium non excludere prætendentunt. Illud verò postulatum, cum nullam rerum naturam, nullam inter homines sanctam æqualitatem, nullam cum statu christianismi rationis concordiam, verum status hierarchici syncretissimum de novo quendam pro fine habeat: ad pietatis quæstum non meliorem sed deteriorem, directum ausum illum suo merito explodimus, exsibilamus (a).

(a) WALCHS Beträckl. S. 43.

APHOR. XXI.

Rei alienæ, nedum personarum, quæ alieno sive dominio sive imperio substant, raptum, nulla non naturæ & gentium, etiam *Vifgothorum* jura summi scele-
ris loco habent. Pontificiorum nequitiae magistros, Di-
vini NUMINIS obtenu, ejusque religionis propagandæ
specie, artibus & insidiis iisdem institisse & sine eorum,
quorum interest, consensu, erectæ indolis atque spei
pueros manifesto furto abduxisse, etiam, qui nostræ
gentis sunt annales, testes sunt fidissimi (a). HERRN-
HUTII ad incrementum hærarchiæ suæ, cum moliminis
industriam eandem illi quoque sectentur, ruptisque le-
gum vinculis, ad amplexandum nascentis papatus sui
fatuum lumen, solicitare neque intermittent quamlibet-
cunque vigentis sensus adolescentiam (a): quam cum
papatu Romano ZINZENDORFFII pulchrè conveniat, &
ad unum scopum larvatæ emissariorum sodalitates utrin-
que conspirent, non obscure patet.

(a) Differ-

(s) Dissertationem cons. nuper Aboæ habitam de Initïis rei Literariaæ in Svetchia , pag. 78, feqq. Adde WALCHII Betänckande , §. 46. ubi citatur SCHINMEYERS Praeservativ emot den andel barna-pesten. Jure gladii spiritualis fratrem LUDOVICUM par conjugum in Pensylvania excommunicasse & pro diabolicis pronunciaisse , cum juvencam virginem filiam suam in sinum & communionem Herrnhutiorum ecclesiæ novellæ committere periculosum existimarent, lege sis L.Ben. anathematis tabulas ipsas, pag. 119. adductas ab anonymo , qui nocendi artes sectæ hujus sub rubro : Entdeckte Geheimnis der Bosheit des Herrnhutischen Secte , accuratè depinxit.

APHOR. XXII.

Novitatis , sublimitatisque , comparandæ existimationis ergo , præpostoram affectationem , philautiæ virtiosæ sobolem esse , eandemque statui & vitæ humanæ inimicam , utriusque legis tabulæ dictitant. Gentis HERRNHUTIORUM zelus , cum ad περιαυτολογίαν spectet & exaggerandam propriis laudibus profectus sui opinionem , qua profectui nil magis adversum : Christianorum quis quæso ! non videt istam in infirmitate gloriationem , ja ctionem illam inquam , quâ suæ voluntati magis quam alieno juri consentientes videri volunt , nauseam quam dignitatem , molestiam quam gloriam majorem iisdem accelerare (a) ?

(s) A titillatione gloriæ abducendum esse animum nostrum , & adminiculo duarum virtutum moralium , puta magnimitatis atque modestiae , in illum oceanum exoneranda esse mentis nostræ desideria , unde bonorum in nos omnium rivuli defluant , gentilium moratores quoque docent.

cent. Herrnbutii quomodo sine ostentatione sua curare non possint, & strepitu illo, vitiosioris rotæ instar, aures aliorum offendant, KUMBLÆUM nostratem confer introduc. suæ pag. 159. & quos ille citat testium nubem, præcipue FRESENIUM, WINKLERUM, REGNIERIUM, ut ceteros taceam.

APHOR. XXIII.

Ad connectendas amicitias tenacissimum vinculum esse morum similitudinem, de CHRISTIANISMO primorum temporum meritus apprimè PLINIUS in epistolis argutè monet. Fanaticorum præsentis ævi trifolio, & in illis præcipue *Christiano Democrito*, quem ad revertenda nostræ religionis dogmata, eademque irrigui exponenda, scriptis non unius generis atque loci contendisse novimus, publicè & privatim adulatum esse ZINZENDORFFIUM; *iisdem* verò inexcusabili modo insultasse, qui eidem graviter & modestè sese opposuerint, annalium scriptores minime molesti agnoscunt. Esse illorum hominum, *Dippelii puta*, *Seebachii Edelmanni* que frontem, prodigorum nomine errorum, stigmate notatam & ad conspectum illorum omnes, etiam externæ honestatis cupidos terga obvertere, nota diu res est. Præstul illustris cum horum uni tectum pariterque dextram (*sein Haus und Herz*) (a) se penes Dresdæ contulerit; alteri verò, *Democritum puta*, senioratum synedrii sacri sui obtulerit (b), utrum contubernio & fœdere oblato isto, meliores eos reddere intenderit, an verò laureola e mustaceo quæsita ista, ad libertinismum sentiendi & credendi viam sternere voluerit, aliorum

rum iudicium esto. Id moralitatis magistri veteres minimè profani memet docuere , illorum, qui ob impietatem pudenda commeriti sunt nomina , commercium omnino fugiendum esse , omnesque quibus religio & integritas cordi sunt, cum illis conspici, dedecori sibi putare , penitus & omnino debere.

(a) Acta Histor. Eccles. tom. XII. pag. 122.

(b) WEISMANNI introduc. in H.E. tom. II. pag. 119.

APHOR. XXIV.

De ordinatione ecclesiæ ministri conjuncta cum charactere delebili an vero indelebili , licet diversum a papizante clero conceptum habeat ecclesia evangelica; iterum cum Romanensibus conveniat nostrati ecclesiæ, quod qui in debita forma ab hæreticis ordinati fuerint, sine nova ordinatione gradum suum retinere queant : In Moravorum episcopo nilominus non terendum existimamus , quod in gremio ecclesiæ nostræ natus & educatus ab heterodoxo alienigenæ gentis pontifice, & cui jus ordinandi a Principe Saxonie nullum plane collatum fuit , ministerio sacro initiari voluerit (a). Desponsaverat ZINZENDORFFIUS jam ante femet Electoris ministerio politico , cuius sine consensu licet vel concesserimus eundem migrare potuisse pristinam stationem suam: ad derivandum abs se opinionem levitatis , imo collusionis cum infidelibus præposteræ cti jusque , a Principis sui delegato quocunque, ordinis investiturâ candidatum ministerii novum inaugurari debuisse existimamus.

(a) Kurze Fragen aus der Kirchen-Historie andere Fortsetzung conferri potest. pag. 823.

APHOR. XXV.

Ordines militares in nulla non gente olim in usu fuisse, & hodiecum in usu esse, omnibus notum. Vi gente papatu, hominum, qui ad ecclesiæ famulatum pertinebant, alii atque alii ordines fuere, non ad defendendum modo, sed & augendum religionem instaurati. Solent non unâ regione principes & reges Lutheranorum quoque, in virtutis incitamentum, torquatorum insignia ista diversis personis, sed *laicis*, procurusque merito conferre. Apud *clericos* vero evangelicam religionem professos sacri ambitus insignia ista non tolerantur. **ZINZENDORFFII** ad propagandam fidem Christianam, qui excusari queat *Ordinis Danebrogiani* presatio; qui torque & catena aurea incingi idem, a devotionis humilitate sua impetrare potuerit, certe non video. Vespertilionibus, quæ nec in muribus nec in volucribus sunt plane, comparat sui ævi Flamines **VARRO**, quorum vana honesti opinio animis insideret. **ZINZENDORFFIUM**, quia avitæ religionis suæ simplicem vultum assumere fastidit, subdolæ mentis accissum magis quam Christianismum, ejusque sinceram propagationem in oculis habere, credibile est (a).

(a) Ab augusto Danorum Rege ordinis Danebrogii eques factus fuit **ZINZENDORFFIUS**. Ne vero præter omnem spem suam, Rex piissimus in suspicionem veniret trahere volentis jugum cum ministerii oratore infideli, privilegium gestandi torquis illius, nupero torquato non post multo derogasse, sibique restitui jussisse legimus.

A P H O R . X X V I .

Homagium recognitæ superioritatis tesseram esse; & quia suas suorumque animas curæ clericorum committant Principes, inde juratam subjectionis confessio- nem iisdem extorquere velle, irreligious putant veteris & prælentis ævi papicolaæ (a). Sed cum nulla in terris suprema jurisdictio, nulla **NUMINIS** vicaria potestas, non muneric reverentia ulla, a subjectione supereminenti potestati debita, eosdem eximat; hodie que non Galliæ Rex solum, ipse catholicus, sed gentium reges Christiani ceteri quoque jurisdictionem in clerum constanter exerceant, opum excrescentias quoque retrahendo, quas malæ fidei præscriptione longa sibi ecclesia arrogavit: qua fronte simplicem in agendo conversandoque morem canonorum suorum, sorte subditi superiorem esse velit **ZINZENDORFFIUS**; qua simplifici fide a præstanto **PRINCIPI** civitatis homagio penitus & omnino **HERRNHUTIOS** suos solitos esse velit, profecto non video. Gallicum viri illustris judicium cum mente reputo, quod vitium cleri lineas transflentis omne ad studium papatus sit referendum, *tout pouvoir exorbitant dans le clergé, etoit un espece de papisme:* quorsum **HERRNHUTIANI** presbyterii canon & provisio ista, quorsum morum institutorumque non dispar ratio illorum spectet, manu prehendere non difficulter quisque potest.

(a) *Homagium*, hoc est, fidelitatem cum subjectione, jurando Principi sanctire, nulli non genti & vita condi- tioni olim & hodie usitatam est; sed quam papizans clerus prote-

protectionem a Pontifice , non item gentis suæ Principe stipulari , sibi magis usui esse existimat . Pilgeruenses in Holstia Herrnbutii cum de præstanto homagio , a Daniæ Regis legato admonerentur , eorumque , de non præstanto sacramento illi , supplicationi ex voto nullus responderet eventus , clandestina fugâ Hinc semet proripuisse , & extra illam sedem , papatus sui instaurandi magis tranquillum locum alibi quæsivisse , in ceteris WALCHIUS testis est libri saepius citati pag. 157. seq.

APHOR. XXVII.

Literarum societatibus in orbem introductis effetum fuisse , ut salutaris sapientiae lux omnibus affulget , & quæ diuturnum silentium Musis indixisset barbaries obsolesceret : qui artium & humanitatis incrementa victuris chartis inscriptere , ad unum omnes testantur . Imo de barbaris ipsis constat , identidem illos etiam ad curam veritatis cœlestis , literarumque , Divini Numinis afflatu quodam instigatos fuisse . Fanaticorum colluviem , quamvis a se ipsa , in non paucis deliræ mentis suæ placitis , dissentiat , ad disstringendam sinistra interpretatione institutionem literariam quamcumque , nomina certatim conferre sua , quis non novit ? non alio fine , ut videtur , quam ut destructa artium & virtutum columna illa , contradicente nemine , somniorum ludibria (a) sua disseminandi viam promtam magis facilemque inveniat . Prætextu fugiendarum doctrinarum justo plurimum , inutiliumque rixarum , cum HERRNUTII quoque ignorantiam multarum gravissimarum in rem literariam omnem , præcipue vero ec-

clesiaisticam invehere laborarint, & pro præsentis temporis statu, illiteratos in ecclesia ministros assumserint, eoque multam in docendo immaturitatem, inque rebus atque verbis confusionem invexerint: ob *εξαλειαν* ejusdem cum fanaticis hypotheseos, hanc neque magnificiendam esse lectam, verum valetudinario eodem cum dictis illis compingendam esse censemus.

(*) De SVIFTIO, Angliae theologo, annales ecclesiastici nuperrimè produnt, quod calami aciem versus religionem sæpe strinxerit, inque ea, quæ simplici & sincera mente profetenda essent, jocose illuserit. Quam vero ab illa professione pietas *Herrnhutiana* proxime distet, formulæ loquendi, canones & cantiones harmonicae, sed profanæ eorum plus satis exprimunt. Conf. WALCHS Theol. Betrachtung, pag. 215.

APHOR. XXVIII

Mutari una cum seculo animorum genios & receptam philosophandi methodum, usque quo alius, non sine strepitu, philosophus in scenam prodit, ad palatum esse solere, qui de literarum perinde atque ceterarum rerum circulo scriplerunt, ad rem appositè observant. Hoc nostro seculo, quo ad *ānum* in literis sive veram sive imaginariam, desultoria licentia quadam grassari cœptum est, pro majorum reverentia, omnium quæ dixerit, quæ fecere ipsi, malitiosa depravatio invaluit. Pro Sacrarum Literarum auctoritate, certe nefariam circa religionem statuendi licentiam hodie multi sibi arrogant, ita ut *FIDEM non evangelii, sed temporum esse verē*

ré dixisse censendus sit **BASILIUS.** **HERRNHUTII**, nostri temporis *Herostrati*, postquam censuram divinæ & humanæ scientiæ solis sibi vindicare cœperunt, & fine eodem confessores religionis Lutherano - evangelicæ (a), suos olim socios, oris & calami spiculis, quibus paganos & Muhamedanos, incessere non veriti sunt: eorum consilium ingluviendi cuncta orbis regna? eorum votum ab ortu ad occasum agglutinandi cuncta suæ disciplinæ, SUPERUM quis quæso! solvere & signare potest? Ad sensum & amorem honesti, ad sanandum Zionis scissuras, ex illo musteo & disparis animi schemate, humanæ spei, quid quæso! reliquum quis existimaverit (b)?

(a) *Frägen aus der Kirchen-Histor.* Tom. XIII. pag. 1168.

(b) Patronos fēmet veritatis profitentur. Sed quis potest eam rem defendere, quam non didicit, aut illustrare apud alios, quam ipse non novit. **LACTANTIUS**

APHOR. XXIX.

Atque sic quidem finem imponimus disquisitionis de PIETATE PHILOSOPHICA sectæ ævi nostræ famigerissimæ, specimini nostro. quo, quæ communes notiones & legem in corde inscriptam explodere visa sunt, nonnulla recensuimus; simul atque ostendimus colli velle DEUM sapienti & rationibus societatis consentaneo modo; non obscenis dictis factisque, aliave ad dirimendam DEI hominumque societatem levitate directâ. Potuissent plura adjici non ignobili argumento, nisi sumtuum habenda ratio stadium, quod ante pedes est, ad extremum prosequi omnino vetaret. Solutus observantiâ temporis & disciplinæ, qua nunc adstringor, si qui

si qui exquisitam me magis cognitionem habent rerum theologicarum, non oceupaverint spartam impugnandi insultus, quos ad disperdendum CHRISTI ovile fecerunt opiones moleste seduli hi ipsi, partâ & paratâ mihi ad dealbandum duos parietes una fidelia, curam illam reassumere, saltem in particula illius explicanda aliqua, si velint fata DEUSque, alio tempore versari conabor.

In fine voveo, velit DEUS O. M. dominationem veteris Romæ, hiatibus undecunque magnis vastisque (a) hodie fatiscentem comprimere penitus, & ad contundendum novaturientis seculi tumorem, *religiose pacis, præcipue vero evangelicæ Numinis TRITIOS & SPONSORES excitare, inflammare!*

(a) Confer de *Praescriptione* dissert. nuperr. aphor. XXIII.

SOLI DEO GLORIA.

Fägnads betygelse

Til

Wördige och Wällärde

Herr GABRIEL ÅBERG,

Då han i ÅBO utgaf sitt första Lärdoms-prof,

angående den til werdflige icke mindre än det andelige

Ständets förfång, i församlingen upkomne

Theophylactiske religions secten.

NÄR som FÖRSYNNEN rundelig
Ofs delat har sin håfwor:
Ofs höfwes wist då stundelig
Förädla slike gåfwor.

Och hwem föruftig twifla tör
Derom, när alla skrifter
Cemensamt lära at det bör
Stå främst bland hwars mans plikter?

Min WÄN! at J ha' säkerlig
Haft detta alt i minne,
Det witna alla wisserlig,
Som känna lärt ERT finne.

Med mycken möda, omsorg, flit,
Til wisdom J ha'n hastat;
För Högsta GUDens rena nijt,
ER arbet underkaftat.

Hur

Hur' under tiken af Gudligtijt
Nu , som i gamla dagar ,
Afgudadyrckan gjör sin flit ,
At förelkrifwa lagar

För dem , som tilstånd ensam fått
At Stad och Land regera ;
Dermed J ols tilhanda gått
Med rön och witnen flera.

Alt det , som sällhet heta må ,
GUD lät Er 'gen förfara ;
Och sidst den arfwedehl undfå ,
Som helgonen besparad.

Lef säll , min WÄN ! det är min frögd
At allmänt låta weta
At jag af ingen ting mer nögd ,
Ån framgent til fä heta

Er trogna Wän och tjenare ,

CHRIST. CAVANDER.